

BÖLGESEL KALKINMADA ÖNCÜ ROL ÜSTLENEN BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ İNCELENMESİ: DİCLE KALKINMA AJANSI ÖRNEĞİ*

Mücahit ÇAYIN^{1*}, Gökhan KARHAN¹, Murat SİLİNİR², Nihat AYDENİZ³

¹Batman Üniversitesi, İİBF, İktisat, 72100, BATMAN

²Batman Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler, 72100, BATMAN

³Batman Üniversitesi, İİBF, İşletme, 72100, BATMAN

*e-mail: mucahit.cayin@batman.edu.tr

Özet: Bu çalışmada, Türkiye'deki 26 Bölgesel Kalkınma Ajansından (BKA) biri olan ve TRC3 Düzey2'de bulunan Mardin, Batman, Siirt ile Şırnak illerini kapsayan Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) incelenmektedir. Çalışmada ilk başta kalkınmada BKA'ların önemi vurgulanmış olup, daha sonra DİKA derinlemesine analiz edilmiştir. DİKA gerek projeler bakımından olsun gerekse gelir-gider noktasında olsun büyük gelişmeler kaydetmiştir. DİKA'nın hizmet kapsamında olan illerin projelere başvuru sayısında, projelerinin kabul edilmesi noktasında ve projelerden alınan destek tutarındaki başarıları yıllara ve programlara göre değişiklikler göstermektedir. Yaptığımız araştırma sonuçlarına göre en başarılı il Batman olurken, en başarısız il ise Şırnak olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma Ajansları, DİKA, Batman

ANALYSIS OF REGIONAL DEVELOPMENT AGENCIES UNDERTAKING LEADING ROLE IN REGIONAL DEVELOPMENT: THE CASE OF DİCLE DEVELOPMENT AGENCY

Abstract: Being one of the 26 Regional Development Agencies in Turkey and including the cities of Mardin, Batman, Siirt and Şırnak that are in TRC3 Level2, DIKA has been investigated in this study. In the first place of the study, the importance of RDAs is emphasized and the next DİKA is analyzed profoundly. DİKA made great progresses in terms of both projects and income-expense. Even though the success of the Project acceptance and support amounts taken from projects show changes according to years and program the most successful city is Batman whereas Şırnak is the least successful city in the project application number of the cities that are in the scope of DİKA service according to research reports

Keywords: Regional Development Agencies, DIKA, Batman

* Çalışmanın ilk hali "Yerel Ekonomilerde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rollerini: Dicle Kalkınma Ajansı Örneği" isimle 2. Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansında sunulmuştur.

1.GİRİŞ

Tarihi gelişim süreci içerisinde ülke veya bölge bazında coğrafi, ekonomik, fonksiyonel ve sosyal alanda ekonomik gelişim farklılık arz ettiğinden bölgelerarası farklılıklar ortaya çıkmaktadır[1]. Yani ülkeden ülkeye şiddeti farklı olmakla birlikte, bölgelerarası gelişmişlik farkları ekonomik gelişmenin başladığı her ülkenin mutlaka karşılaştacağı, kaçınılmazı olanaksız bir olgudur. Dünya ekonomisinde gelişmiş veya az gelişmiş ülkeler gibi kavramlarla tasvir edilen gelişmişlik kalıbı, ülke ekonomilerinin çeşitli bölge ve kentlerinde de ortaya çıkmaktadır. Bugün hemen her ülkede az ya da çok, fakat mutlaka bölgesel eşitsizlikler vardır[2]. Çoğu ülkeler dengeli bir kalkınmayı gerçekleştirememiş ve bu nedenle de bölgesel eşitsizliklerin ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Ülkeler bu bölgesel eşitsizlikleri gidermek ve sürdürülebilir dengeli bir kalkınma sürecini yakalayabilmek için günümüzde yeni arayışlar içerisine girmişlerdir[3].

2. KALKINMA AJANSLARININ TARİHİ GELİŞİMİ

1929 Dünya Ekonomik Krizi, başta Kuzey Amerika ve Avrupa olmak üzere dünyanın her yerinde sert yıkıcı etkiler oluşturmuştur. Bu kriz sanayi bakımından gelişmiş kentlerin yanında kırsal kesimi de çok kötü etkilemiştir. Bu dönemde ülkeler arasında gelişmişlik farklılıkları görüldüğü gibi, aynı ülke içinde bölgeler arasında da gelişmişlik farklılıkları görülmeye başlamıştır. Dünyayı derinden etkileyen bu büyük krizden sonra ülkeler toparlanmak için çeşitli tedbirler almaya başlamışlardır. Mesela Amerika bu krizin etkilerini silmek için en çok etkilenen bölgelerinden birisi olan Tennessee Vadisi'nde bir dizi kalkınma planları hazırlamış ve bu bölgede ilk Bölgesel Kalkınma Ajansını (BKA) kurmuştur [4].

Daha sonra ikinci dünya savaşının yıkıcı etkileri ve teknolojik gelişmeler sonucu bölgelerarası farklılıklar daha da artmıştır. Bu durum dünya ülkelerinde, kalkınma planlarının oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Önceleri ülkelerin bütün olarak kalkınması için oluşturulan kalkınma planları, zamanla küreselleşmenin sonucu olarak; ekonomik, siyasi, kültürel ve toplumsal alanlarda değişiklikler göstermiştir. Sonuçta genel kalkınma planları belli bir ölçüde bölgesel kalkınma planlarına dönüşmüştür. Dünya üzerinde ülkeler ve ülkeler içerisinde bölgelerarası eşitsizliklerin giderek artması,

kalkınma planlarının oluşturulmasında yeni ve ayrı bir kurum olan bölgesel kalkınma ajanslarının (BKA) kurulmasına neden olmuştur. Ayrıca Avrupa Birliği (AB) prosedürlerine göre; AB kaynaklarının, bölgelerin öncelik ve ihtiyaçları belirlenerek oluşturulan projelerde kullanılması da bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasını olumlu yönde etkileyerek hızlandırmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren birçoğu Avrupa da olmak üzere Kalkınma Ajanslarının kurulmasında hızlı bir artış yaşanmıştır. Günümüzde de 20.000'e yakın bölgesel kalkınma ajansı olarak adlandırılan kuruluşun var olduğunu söylemek mümkündür[5].

Aslında 1950'lerin ortalarından itibaren genel olarak az gelişmiş ülke veya bölgeler için kalkınma olgusunun üzerinde durulmaya başlanmış olup, bazı kısa vadeli dönemlerde duraksama görülmüşse de hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Birçok bilim adamı da söz konusu ülke veya bölgelerin kalkınması için öneriler sunmuştur. Örneğin Paul Baran 1957 yılında yayımladığı The Political Economy of Growth kitabında az gelişmiş bölgelerin sefaletten kurtulmanın yolunun ekonomiye yapılacak kapsamlı müdahalelerle devlet kontrollü sanayileşme yönünden ilerlemenin teşvik edilmesi olduğunu söylemiştir. Ayrıca Walt Whitman Rostow, The Stages of Economic Growth (1960) kitabında kalkınmışlığa girişin hazırlık aşamasına toplumların kendi dinamikleriyle olabildiğini ve bununla birlikte çoğunlukla dıştan gelen şoklarla olacağını savunmuştur[6].

Türkiye'de 1999 yılında AB'ye uyum sürecinde hem orta vadede hem de kısa vadede yerine getirilmesi gerekli bir yükümlülük olarak bölgesel kalkınma ajansları gündeme gelmiş ve bölgesel eşitsizliklerin yok edilmesi için 1963'ten beri uygulanan beş yıllık kalkınma planlarına yeni bir uygulama tarzı getirmiştir. Kalkınma ajansları özellikle kalkınmanın finansmanında AB ve Dünya Bankası fonlarından faydalanmak amacıyla kurulmuştur[5]. Türkiye BKA'larla ilk olarak, AB'ye aday üyeliğinin tescil edildiği 1999 Helsinki Zirvesi'nde tanışmıştır. Türkiye, AB'nin aday ülkelere kullandığı mali ve yapısal kaynaklardan, aday ülkelerin gelişmemiş bölgelerine kullandığı yardımlardan, hibelerden yararlanabilmek için 2003 tarihli katılım ortaklığı belgesinde orta vadede yapılması gereken işler arasında Kalkınma Ajansları'nın kurulması istendiği için, sanki mecburi olarak bu idari yapıyı kurmuştur[4].

Daha sonra kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel

potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin 08.02.2006 tarihli 26074 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 5449 sayılı Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun çıkartılmıştır[7]. Böylece BKA'lara olan ilgi, ABD'de 1930 yıllarında ve Avrupa'da 1950 yıllarında başlamış iken, Ülkemizde ise 2000'li yıllarda başlamış ve BKA'lar için kapsamlı bir hukuki düzenle yapılmış olduğu söylenebilir. BKA'lar hakkında mevcut bulunan kanundan faydalanarak BKA'ların görevleri aşağıdaki gibi özetlenebilir[8];

- 1) Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,
- 2) Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak,
- 3) Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak,
- 4) Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek,
- 5) Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- 6) Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek,
- 7) Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemektir.

Bölgesel kalkınma ajanslarının teşkilat yapısı; danışma rolü üstlenen kalkınma kurulu, karar organı olan yönetim kurulu ile icra organı olan genel sekreterlikten meydana gelmektedir. Kalkınma kurulu bölgedeki tüm kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından gelen azami 100 temsilciden oluşmaktadır.

Kurulun temel görevi;

- a) Bölgedeki aktörler arasında işbirliklerini sağlamak ve ajansı yönlendirmek,
- b) Politika önerilerinde bulunmak,
- c) Ajans faaliyet raporlarını görüşmek ve yönetim kurulu'na tavsiyelerde bulunmaktır.

Yönetim kurulu, karar organı olup, valiler, il genel meclisi başkanı, belediye başkanları, ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşmaktadır. Ajansın icra organı olan genel sekreterliğin görevi ise;

- a) Bölge plan ve programlarını oluşturmak,
- b) Bu plan ve programa göre düzenlenecek destek programlarını yönetmek,
- c) Projelerin izlemesi ve değerlendirmesini yapmak,
- d) Bilgi toplama ve analizleri gibi işleri tamamlamak,
- e) Destek projeleri için takip süreçlerini sonlandırmak gibi sorumlulukları yerine getirmektir.

Ayrıca bölgeye yatırımcı çekmek ve izin ruhsat işlemlerini tek elden takip etmek amacıyla illerde yatırım destek ofisleri kurulmaktadır. Kalkınma ajansların gelirleri temel olarak merkezi bütçe, il özel idareleri, belediyeler ve sanayi ticaret odalarından ayrılan fonlar ile diğer gelirlerden oluşmaktadır. 2013 Ocak ayı itibariyle ajanslarda toplamda yaklaşık 950 personel çalışmaktadır [9].

3. METODOLOJİ

Çalışmada ilk başta konu ile ilgili yapılmış çalışmaların literatür taranması yapılmış olup, değişik kaynaklar materyal olarak kullanılmıştır. Ayrıca araştırmada DİKA'yı incelemek için DİKA, Kalkınma Bakanlığı, BATSO, TÜİK ve DPT verilerinden faydalanılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından ikinci bölümde DİKA derinlemesine analiz edilmiştir. Sonuç kısmında ise, çalışmanın kısa bir değerlendirilmesi yapılmış ve bazı öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'deki 26 tane BKA'dan biri olan ve 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun"un 3'üncü maddesine dayanılarak Devlet Planlama Teşkilatı

Müsteşarlığının koordinasyonunda, 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan Dicle Kalkınma Ajansını (DİKA) incelemektir. DİKA TRC3 Düzey2`de bulunan Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak illerini kapsamaktadır. Kalkınma Bakanlığı'nın, Türkiye'nin 81 ili için 2011 yılında yayımladığı illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Batman 70, Mardin 74, Siirt 77 ve Şırnak 78`inci sırada yer almıştır [10]. Yine bir bölgenin ekonomik gelişmişliği artık sadece kişi başına düşen gelir ile ölçülmekte, onun yanında bölgelerin oluşturucu sermayeleri ve alt yapıları da bu gelişmişliği belirleyen iki önemli kıstas olarak öne çıkmaktadır. Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi (EDAM) tarafından Şubat 2009`da yayınlanan “Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi” isimli çalışmada TRC3 Alt Bölgesi illeri yaratıcı sermaye endeksine göre Mardin 78, Batman 69, Şırnak 81 ve Siirt ise 77`inci sırada iken, fiziki alt yapı endeksine göre Mardin 67, Batman 68, Şırnak 64 ve Siirt 65`inci sıradadır[11]. Bu çalışma, söz konusu illerin her üç kıstasta da Türkiye'nin 81 ili içerisinde son 10 il içerisinde olması bakımından önem arz etmektedir.

4. UYGULAMA: DİKA ÖRNEĞİ

Kısa adı “DİKA” olan Dicle Kalkınma Ajansı, 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”un 3`üncü maddesine dayanılarak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda, 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Dicle Kalkınma Ajansın kuruluş amacı, 5449 Sayılı Kanun`nun birinci maddesinde bütün Kalkınma Ajansları için ortak bir biçimde ifade edilen kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge

içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır. DİKA'nın hizmet kapsamı Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak illeridir.

4.1. DİKA'nın Gelir ve Giderleri

Dicle Kalkınma Ajansının yıllara göre gelirleri Tablo 1`de verilmektedir.

Tablo1: DİKA'nın Yıllara Göre Gelirleri (TL)

GELİRLER	2009	2010	2011	2012 Ocak-Eylül*
1-Merkezi Bütçeden Aktarılan Pay	8.067.504,00	23.261.106,00	4.183.000,00	0,00
2-İl Özel İdareleri, Belediye ve Ticaret Odalarından Aktarılan Pay	596.899,36	1.867.000,53	3.491.060,26	3.092.284,71
3-Faaliyet Gelirleri	11.420,00	595.313,99*	1.218.725,83	698.830,34
4-Bir Önceki Yıldan Devreden Gelirler	0,00	7.091.678,51	21.385.415,50	17.547.115,49
Genel Toplam	8.675.823,36	32.815.099,03	30.278.201,59	21.338.230,54

Kaynak: DİKA 2009, 2010, 2011 ve 2012 Yılı Bütçe Uygulama Sonuçları

*2012 yılına ait gelirler Ocak-Eylül dönemine ait olup, bütün yılı kapsamamaktadır. Ayrıca 2011 yılının diğer gelirleri içerisinde 15.000,00 TL bağış gelirleri bulunmaktadır.

Tablo 1 incelendiğinde DİKA'nın gelirlerinin merkezi bütçeden aktarılan pay, il özel idareleri, belediye ile ticaret odalarından aktarılan pay, faaliyet gelirleri ve bir önceki yıldan devreden gelirler olmak üzere dört grupta toplandığı görülmektedir. DİKA'nın 2009 yılında 8.675.823,36 TL olan geliri 4 kattan fazla artarak 2010 yılında 32.815.099,03 TL olmuştur. Ancak 2011 yılında 30.278.201,59 TL olan gelir 2010 yılına göre ve 2012 yılının ilk dokuz ayında 21.338.230,54 TL olan gelir 2011 yılının ilk dokuz ayına göre düşük oranlı olsa da azalmıştır. Bu azalmaların sebebi merkezi bütçeden alınan gelirlerden olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü merkezi bütçeden alınan gelirler dışında kalan gelir kalemlerin genel olarak arttığı görülmektedir. Hatta merkezi bütçeden aktarılan gelirlerin 2011 yılında 2010 yılına göre 19.078.106,00 TL ile yüksek bir oranda azalması ve 2012 yılının ilk dokuz ayında bu gelir kaleminin hiç olmaması dikkat çekici bir unsur olmuştur.

Dicle Kalkınma Ajansının giderleri ise Tablo 2'deki gibi gerçekleşmiş olup, aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 2: DİKA'nın Yıllara Göre Giderleri (TL)

GİDERLER	2009	2010	2011	2012 Ocak-Eylül*
Genel Yönetim Giderleri	1.584.144,85	5.426.026,67	7.053.429,28	4.483.873,02
Proje Destekleme Hizmetleri	0,00	5.975.104,46	4.868.694,53	8.404.264,24
Doğrudan Faaliyet Destekleri	0,00	0,00	706.417,21	642.569,52
Teknik Destekler	0,00	0,00	238.159,69	0,00
Genel Toplam	1.584.144,85	11.401.131,13	12.866.700,71	13.530.706,78

Kaynak: DİKA 2009, 2010, 2011 ve 2012 Yılı Bütçe Uygulama Sonuçları

*2012 yılına ait giderler Ocak-Eylül dönemine ait olup, bütün yılı kapsamamaktadır

Dicle Kalkınma ajansın giderlerini içeren Tablo 2'ye göre giderlerin; yönetim giderleri, proje destekleme hizmetleri, doğrudan faaliyet destekleri ve teknik destekler olmak üzere dört kalemden oluştuğu görülmektedir. Ajansın 2009 yılında sadece genel yönetim giderleri olmuşken, bu giderlere 2010 yılında proje destekleme giderleri ve 2011 yılında doğrudan faaliyet giderleri ile teknik destek giderleri de eklenmiştir. Giderlerin yıllar bazında sürekli olarak arttığı ve bu artışların daha çok proje destekleme giderlerinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Proje destekleme giderleri 2011 yılında azalmışsa da 2012 yılındaki verilere göre sadece Ocak-Eylül dönemine ait olmasına rağmen yaklaşık iki kat artmıştır. Doğrudan faaliyet giderlerinin de 2012 yılında 2011 yılına göre arttığı gözlemlenmiştir. 2011 yılında başlayan teknik destekler giderleri ise 2012 yılında gerçekleşmemiştir.

4.2. DİKA Projeleri

Dicle Kalkınma Ajansı 2010 ve 2011 yıllarında Teklif Çağrısı Yöntemiyle Uygulanan Mali Destek Programları, Doğrudan Faaliyet Destekleri ve Teknik Destekler olmak üzere üç tür projeyi desteklemiştir. Burada mali destekler ise, küçük ve orta

büyükölçekteki işletmeler (KOBİ) mali destek programı, küçük ölçekli altyapı projeleri (KÖA) mali destek programı, sektörel gelişme (SG) mali destek programı, kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi (KYI) mali destek programı ile müşterek sanayi ve ticaret alanları iyileştirilmesi (MSTA) mali destek programı olmak üzere beş çeşit projeyi kapsamaktadır. DİKA 2010 yılında Teklif Çağrısı Yöntemiyle Uygulanan Mali Destek Programlarından KOBİ ve KÖA programlarını 2011 yılında ise SG, KYI ve MSTA projelerini desteklemiştir[8].

DİKA'nın 2010 yılında desteklemiş olduğu KOBİ ve KÖA projeleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: DİKA 2010 Yılı KOBİ ve KÖA Projeleri

İller/Top	2010 YILI KOBİ PROJELERİ		2010 YILI KÖA PROJELERİ	
	Başvuru Say.	Dest Proj Say.	Başvuru Say.	Dest Proj Say.
Mardin	125	23	20	9
Batman	68	17	5	1
Şırnak	30	3	18	7
Siirt	33	3	15	3
Toplam	270	46	58	20

Kaynak: DİKA 2010 ve 2011 Yılları Destek Programları Uygulama Özeti

Tablo 3'e göre DİKA 2010 yılında 46 tane KOBİ projesi ve 20 tane de KÖA projesini desteklemiştir. Toplamda desteklenen proje sayısında Mardin 32 projeye birinci, Batman 18 projeye ikinci, Şırnak 10 projeye üçüncü ve Siirt 6 projeye son sırada yer almıştır. Mardin ve Batman illerinin önlerde olması proje başvuru sayılarından kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim toplamda Mardin 145, Batman 73, Şırnak 48 ve Siirt 48 proje başvurusunda bulunmuştur. Böylece başvuru yapılan 328 projenin %44,21'i Mardin, %22,26'sı Batman, %14,63'ü Şırnak ve %14,63'ü Siirt tarafından yapıldığı anlaşılmıştır.

Söz konusu bu illerin 2010 yılındaki nüfuslarına baktığımızda ise Mardin'in nüfusu 744.606, Batman'ın 510.200, Şırnak'ın 430.109 ve Siirt'in 300.695'dir. Yani 1.985.610 olan toplam nüfusun %37,5'i Mardin, %25,7'si Batman, %21,7'si Şırnak ve %15,1'i Siirt iline aittir[12]. Proje başvuru sayılarının oranları ile illerin sahip olduğu nüfus oranlarını karşılaştırdığımızda proje başvuru sayısında en başarılı ilin Mardin en

başarısız ilin ise Şırnak olduğu belirlenmiştir. Projelerin kabul oranlarını incelediğimizde ise Batman $18/73 = 0,24$ ile birinci, Mardin $32/145 = 0,22$ ile ikinci, Şırnak $10/48 = 0,20$ ile üçüncü ve Siirt $6/48 = 0,12$ ile sonuncu sırada yer almıştır.

2011 yılında desteklemiş olduğu SG, KYI ve MSTA projeleri ise Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: DİKA 2011 Yılı SG, KYI ve MSTA Projeleri

İller/Top	2011 YILI SG PROJELERİ		2011 YILI KYI PROJELERİ		2011 YILI MSTA PROJELERİ	
	Başvuru Sayısı	Dest. Proje Sayısı	Başvuru Sayısı	Dest. Proje Sayısı	Başvuru Sayısı	Dest. Proje Sayısı
Mardin	38	7	21	7	5	3
Batman	48	15	7	1	4	3
Şırnak	25	5	13	3	3	1
Siirt	19	5	8	4	2	2
Toplam	130	32	49	15	14	9

Kaynak: DİKA 2010 ve 2011 Yılları Destek Programları Uygulama Özeti

Tablo 4 incelendiğinde 2011 yılında en çok desteklenen proje toplamda 32 taneyle sektörel gelişme mali destek programı (SG) kapsamındaki projeler olmuştur. Bunu sırasıyla kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi mali destek programı (KYI) ve müşterek sanayi ve ticaret alanları iyileştirilmesi mali destek programı (MSTA) kapsamındaki projeler takip etmiştir. Batman için 19 proje, Mardin için 17 Proje, Siirt için 11 proje ve Şırnak için 9 proje desteklenmiştir. Yani desteklenen proje bakımından Batman birinci sırayı alırken, Şırnak sonuncu olmuştur. Projelerin desteklenmesi için en çok proje sunan il Mardin ve en az proje sunan il ise toplam 29 projeye 2010 yılındaki gibi yine Siirt İli'nin olması göze çarpmaktadır. Yine dikkat çekici bir nokta ise 2011 yılındaki projelerin tamamının 2010 yılındaki projelerden farklı olması olmuştur. Özellikle bu yılda KYI projelerinin olması yukarıda değinilen EDAM araştırması sonuçlarına göre söz konusu illerin eksikliklerini gidermede hızlı bir çözüm kaynağı olacağı söylenebilir.

İllerin 2011 yılındaki nüfusları incelendiğinde 2010 yılındaki gibi Mardin en çok nüfusa sahipken bunu sırasıyla Batman, Şırnak ve Siirt illeri takip etmiştir. Diğer bir ifadeyle 2.056.997 toplam nüfusun %37,1'i Mardin, %25,5'i Batman, %22,3'ü Şırnak ve %15,1'i Siirt ilinde yaşadığı müşahede edilmiştir[12]. Toplam 193 başvuru alan proje

içerisinde 64 projeye Mardin %33,1 oranında yer alırken Batman 59 projeye %30,6, Şırnak 41 projeye %21,2 ve Siirt ise %15,1 oranında yer almıştır. Böylece 2011 yılında projelere başvuru noktasında Batman ve Siirt illeri başarılı olurken, Mardin ve Şırnak illeri başarısız olmuştur. 2011 yılındaki projelerin kabul oranlarını hesaplandığında ise Siirt $11/29 = 0,37$ ile birinci, Batman $19/59 = 0,32$ ile ikinci, Mardin $17/64 = 0,26$ ile üçüncü ve Şırnak $9/41 = 0,21$ ile sonuncu sırada yer aldığı tespit edilmiştir.

DİKA'nın 2010 yılında yapmış olduğu doğrudan faaliyet destekleri (DFD) ve teknik destekleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: DİKA 2010 Yılı Doğrudan Faaliyet ve Teknik Destekleri

İller/Top	2010 YILI DFD		2010 YILI TD	
	Başvuru Say.	Dest Proj Say.	Başvuru Say.	Dest Proj Say.
Mardin	12	3	14	10
Batman	20	3	12	11
Şırnak	10	2	12	11
Siirt	10	5	10	10
Toplam	52	13	48	42

Kaynak: DİKA 2010 ve 2011 Yılları Destek Programları Uygulama Özeti

Tablo 5'e göre başvurulmuş 52 DFD'den 13 tane ve 48 tane teknik destekten ise 42 tanesi kabul edilmiştir. Yani doğrudan faaliyet desteklerin sadece dörtte birisi kabul edilirken teknik desteklerden % 90'a yakını kabul edilmiştir. İller bazında ise kabul edilen proje sayıları arasındaki fark yok denecek kadar az olup, mali desteklerden az faydalanan Siirt burada toplamda 15 projeden destek alarak birinci sırayı almıştır. Söz konusu illerin 2010 yılı nüfusları göz önünde bulundurulduğunda Mardin hariç diğer illerin projelere başvuru sayılarında başarılı olduğu gözlemlenmektedir. Projelerin kabul oranlarını değerlendirdiğimizde ise Şırnak ve Siirt illerinin DFD ve TD'de mali destek programları projelerine göre daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Ajansın 2011 yılında vermiş olduğu doğrudan faaliyet ve teknik destekleri Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6: DİKA 2011 Yılı Doğrudan Faaliyet ve Teknik Destekleri

İller/Top	2011 YILI DFD		2011 YILI TD	
	Başvuru Say.	Dest Proj Say.	Başvuru Say.	Dest Proj Say.
Mardin	22	3	37	32
Batman	19	8	4	4
Şırnak	13	4	9	9
Siirt	16	7	22	17
Toplam	70	22	72	62

Kaynak: DİKA 2010 ve 2011 Yılları Destek Programları Uygulama Özet

Tablo 6 incelediğimizde, Tablo 5 ile aynı sonuçları göstermektedir. Yani 2011 yılında da doğrudan faaliyet destekleri az kabul edilirken teknik destekler yüksek bir oranda kabul edilmiştir. Ancak burada iller bazında farklılıkların olduğu görülmüştür. Zira Mardin'in 35 Siirt'in 24 projesi desteklenmiş iken, Şırnak'ın 13 ve Batman'ın 12 projesi desteklenmiştir. Bu farkların da Batman ve Şırnak'ın başvuru sayılarında kaynaklandığı müşahede edilmiştir. DİKA'nın kapsadığı illerin 2011 yılı nüfusları göz önünde bulundurup projelere başvuru sayısı ile ilgili bir değerlendirme yaptığımızda Mardin ve Siirt illerinin başarılı Şırnak ve Batman illeri ise başarısız olduğu görülmektedir.

DİKA'nın 2010 ve 2011 yıllarında bazı programlara ait destek tutarını gösteren Tablo 7 aşağıda verilmiştir.

Tablo 7: DİKA'nın 2010 ve 2011 Yılları Bazı Programlara Ait Destek Tutarları

PROGRAMLAR	MARDİN	BATMAN	ŞIRNAK	SİİRT
2010 KOBİ	4.658.813,30	4.488.445,97	670.412,82	783.461,20
2010 KÖA	2.755.220,65	337.263,47	2.642.124,20	1.088.258,04
2010 DFD	86.670,48	110.792,95	52.816,36	205.961,90
2011 SG	1.570.660,77	3.089.919,77	1.225.894,44	1.222.126,78
2011 KYI	1.642.402,08	152.059,75	827.395,08	987.823,17
2011 MSTA	1.073.308,37	1.206.333,11	493.013,12	764.612,30
2011 DFD	107.900,00	408.271,93	133.993,25	378.331,20
TOPLAM	11.894.975,65	9.793.086,95	6.045.649,27	5.430.574,59

Kaynak: DİKA 2010 ve 2011 Yılları Destek Programları Uygulama Özet

Tablodan da anlaşılacağı üzere 2010 yılında en yüksek destek tutarı KOBİ'ler için verilmiş iken, bu yılda DFD için verilen toplam tutarlar en düşük olmuştur. 2010 yılında ise en yüksek destek tutarları SG'ye ait iken, en düşük tutar yine DFD için

olmuştur. Doğrudan faaliyet destekleri (DFD) her ne kadar her iki yılda da en düşük seviyede gerçekleşmişse de 2011 yılında 2010 yılına göre çok büyük artışlar göstermiştir. Söz konusu iki dönemde toplam destekleme tutarlarında Mardin 11.894.975,65 TL ile birinci, Batman 9.793.086,95 TL ile ikinci, Şırnak 6.045.649,27 TL ile üçüncü ve Siirt 5.430.574,59 TL ile sonuncu olmuştur. Şırnak ve Siirt illerinin desteklemeden az pay alması daha çok KOBİ desteklerinden kaynaklandığı görülmektedir. Bu da söz konusu illerin bu projelere başvuru sayılarının az olmasından kaynaklanmaktadır.

DİKA 2010 ve 2011 yıllarında teknik destekler hariç toplam 33.164.286,46 TL proje destekleri vermiştir. Genel olarak bahse konu illerin 2010 ve 2011 yılları nüfus oranları ile 2010 ve 2011 yılları toplam proje tutarlarını kıyasladığımızda ise, Batman $9793086,95/33164286,46 = \%29,5$ ile birinci olmuştur. Siirt $5.430.574,59/33.164.286,46 = \%16,4$ ile ikinci, Mardin $11.894.975,65/33.164.286,46 = \%35,9$ ile üçüncü Şırnak $6.045.649,27/33.164.286,46 = \%18,2$ ile sonuncu sırada yer almıştır. Mardin ili az da olsa kapsadığı nüfus oranından az destek almıştır. En başarılı il Batman olurken Siirt az da olsa kapsadığı nüfus oranından çok destek alarak başarılı olmuştur. Şırnak ise yüksek denilebilecek bir oranla en başarısız il olmuştur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Her ne şekilde ve derecede olursa olsun dünyanın bütün ülkelerinde bölgelerarası gelişmişlik farkı vardır. Bu gelişmişlik farklılıklarını ortadan kaldırmak için ABD`de 1930`lu yıllarda Avrupa`da 1950`li yıllarda ve Türkiye`de ise 2000`li yıllarda BKA`lar kurulmaya başlanmış ve sayıları hızlı bir şekilde artmıştır. Türkiye`deki kurulan 26 Kalkınma Ajansından biri olan DİKA 10 Kasım 2008 tarihinde ekonomik ve sosyal potansiyelin ortaya konularak bölge cazibesinin artırılması ve bölgede üretim ve istihdamı artırabilecek özellikteki faaliyetlerin desteklenmesi için kurulmuş olup, hizmet kapsamı Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illeridir. Bu illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında çok gerilerde yer almaları DİKA`nın önemini artırmakta ve dikkatleri üzerine çekmektedir.

Bu katkıları gerçekleştirmeye yönelik fonksiyonlar icra eden DİKA ile ilgili yaptığımız araştırmada tespit ettiğimiz sonuçlar ve bazı öneriler aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir:

1) 2010 yılında projeleri desteklemeye başlayan DİKA 2011 yılında daha fazla proje destekleyerek gelişme göstermiştir

2) DİKA gelir gider noktasında genel itibariyle gelişme göstermişse de merkezi bütçeden elde ettiği gelir azalmış ve 2012 yılında bu kalemden hiç pay alamamıştır. Henüz yeni kurulan bir ajans olduğu için kurumsallaşmasını hızla tamamlaması yeni ve modern teknikleri kullanarak hizmet kapsamındaki illere daha çok destek vererek yoluna devam etmesi için Devlet'in DİKA'ya merkezi bütçeden daha fazla kaynak aktarması gerektiği düşünülmektedir.

3) DİKA'nın hizmet kapsamında olan illerin projelere başvuru sayısında, projelerinin kabul edilmesi noktasında ve projelerden alınan destek tutarındaki başarıları yıllara ve programlara göre değişiklikler göstermişse de genel anlamda Batman en başarılı ve Şırnak ise, en başarısız il olmuştur. Bölgelerarası gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak için kurulan BKA'lar hizmet alanlarına giren iller arasındaki gelişmişlik farkını ve nüfus oranlarını da göz önünde bulundurarak bütün illerin desteklerden eşit olarak faydalanmasını sağlamalıdır.

4) DİKA en başarısız il olan Şırnak ili üzerinde daha çok yoğunlaşmalı, eğitim ve tanıtımları Şırnak'ta artırmalı hatta gerekirse Şırnak için pozitif ayrımcılık yaparak diğer illere ulaşmasını sağlamalıdır. Ayrıca büyük girişimci kesimlerin de Şırnak için projeler geliştirmesi ve böylece Şırnak'ın DİKA'dan daha fazla faydalanmasına olanak tanınmalıdır.

6. KAYNAKÇA

- [1] Kızıltan, Alaattin; Ersungur, Mustafa, "Türkiye'de İller Bölgelerin Ekonomik Gelişme Düzeyleri Arasındaki Uzun Dönemli İlişkiler", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 2007, 269-286.
- [2] Yılmaz, Ömer, "Bölgesel Eşitsizlik: Türkiye Örneği", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15 (1-2), 2001, 1-19.
- [3] Tutar, Filiz; Demiral, Mehmet, "Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 2007,65-83.

- [4] Ünsal, Turgay, *Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı Örneği*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2011
- [5] Oskay, C. Seymen; Kubar, Yeşim, “Avrupa Birliğine Uyum sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajansları”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, 2007, 204-214.
- [6] Kaynak, Muhteşem, *Kalkınma İktisadı*, (4.Baskı), Gazi Kitabevi, Ankara 2011.
- [7] www.kalkinma.gov.tr/bolgesel.Portal
- [8] www.dika.org.tr
- [9] Bingöl, Nahit, “Kalkınma Ajansların Teşkilat Yapısı”, *Kalkınmada Anahtar Verimlilik T.C Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı*, Ocak 2013 Yıl:25 Sayı:289, 5-6.
- [10] www.dpt.gov.tr
- [11] www.batso.org.tr
- [12] www.tuik.gov.tr